

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Інститут підвищення кваліфікації, перепідготовки
Кафедра наукових основ управління і психології

Модернізація освітнього процесу в Інституті підвищення кваліфікації, перепідготовки

Харків
2016

Особливості проведення семінарських занять у системі післядипломної освіти

Григораш В. В.

Проведення семінарських занять, зокрема, у системі післядипломної освіти зумовлено Законом України «Про вищу освіту» (ст. 50), чинними навчальними планами, програмами та Положенням про організацію освітнього процесу в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди (ст. 2, 5, 7).

Відповідно до нормативних документів **семінарське заняття** — це вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

Семінарські заняття проводяться у формі бесіди (просемінар), рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій, а особливим видом семінарського заняття є спецсемінар, який покликаний поєднувати теоретичну підготовку майбутніх фахівців з їх участю в науково-дослідній роботі [1].

Мета семінарських занять — сприяти розвитку творчої самостійності студентів, поглибленню їх інтересу до науки і наукових досліджень, розвиток культури мови, вміння публічного виступу, участі в дискусії.

Окремими вимогами є обов'язкове підведення викладачем підсумків обговорення теми та оцінювання участі в ньому студентів. Передбачається, що оцінки за семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни. Також Положенням про організацію освітнього процесу в ХНПУ імені Г. С. Сковороди передбачено включення семінарських занять до навчального навантаження, семінари відносяться до основних видів навчання, а підготовка до них — до основних видів самостійної роботи студентів.

Семінар (лат. *seminarium* — розсадник) — вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем

відповідно змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо. Семінари у формі дискусій, учасниками яких були вчені з різних країн світу, були дуже поширені в Києво-Могилянській академії. З 1874-1875 років семінарські та практичні заняття почали широко використовуватися в Київському університеті за ініціативи професора М. Авенаріуса.

Окремі автори зазначають, що семінар — це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо; вид навчальних занять практичного характеру, спрямованих на поглиблене опрацювання теоретичного матеріалу, що сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів, оволодінню фундаментальними знаннями, допомагає розвивати логічне мислення, формувати переконання, оволодівати культурою толерантності, активно впливати на соціальне становлення особистості.

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні *ціль*:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- забезпечувати педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі

вивчення навчальної інформації, що виносить на самостійного опрацювання;

- спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш

складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;

- навчити методів аналізу фактів, явищ і проблем;
- формувати вміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;

- здійснювати діагностику і контроль знань студентів з окремих розділів і тем програми, формувати вміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);

- розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);

- виховну (виховання відповідальності, працездатності, формування культури спілкування і мислення, потреби раціоналізації навчально-пізнавальної діяльності прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до професії);

- діагностично-корекційну та контролюючу (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання).

А. Боднар виокремлює такі функції семінарських занять:

- поєднання лекційної форми навчання із систематичною самостійною роботою студентів над підручниками, посібниками і першоджерелами, теоретичної їх підготовки з практичною;

- навчання студентів творчо працювати з підручниками, посібниками

та іншими матеріалами, реферувати їх, готувати доповіді, виступи і повідомлення з окремих питань і виступати з ними на заняттях перед студентами групи чи курсу, відстоювати свою точку зору;

- розвиток творчого професійного мислення, умінь і навичок розумової праці, використання теоретичних знань для розв'язання практичних професійних завдань;

- формування у студентів інтересу до науково-дослідної роботи в галузі певної науки і залучення їх до досліджень, які здійснює кафедра, до студентських гуртків і товариств;

- організування повторення, закріплення знань, систематичне контролювання роботи студентів і перевірка їх знань, умінь і навичок з окремих тем і розділів програми.

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє виокремити і такі функції семінару:

- детальне ознайомлення з проблемами (на рівні мікродосліджень);
- робота с джерелами інформації на рівні індивідуальної самостійної роботи та в процесі колективного обговорення проблеми;

- використання окремих методів дослідження, первинний аналіз проблеми та побудова технології її вивчення;

- уміння дискутувати, вести діалог, слухати, знаходити нові рішення проблем, змінювати точку зору, тезисно викладати інформацію, вільно висловлюватись без попередньої підготовки.

Визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід дотримуватися основних вимог:

- загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);

- урахування особливостей конкретної дисципліни та психолого-педагогічних особливостей студентів;

- забезпечення високого рівня мотивації навчальної діяльності студентів (з'ясування значення теми для засвоєння даної чи інших дисциплін,

використання у майбутній професійній діяльності тощо);

- дотримання принципу професійної спрямованості навчання у вищій школі та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням, що забезпечує формування єдиної системи знань, умінь та навичок студентів;

- формування професійної культури і мислення, вмінь самоосвіти;

- забезпечення органічної єдності теоретичного і дослідно-експериментального пізнання;

- гармонійне поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійною роботою студентів;

- пріоритетне засвоєння провідних ідей;

- активна участь студентів у формуванні плану семінару та визначенні основних тем, ідей, змісту;

- організація дискусії, обговорення, полеміки;

- попереднє повідомлення студентам теми, плану семінару, рекомендованої літератури; опрацювання теоретичного матеріалу з теми семінару; виконання індивідуальних практичних завдань, написання рефератів тощо;

- використання інноваційних форм організації семінарських занять.

Залежно від завдань і змісту семінарських занять їх можна класифікувати як:

- просемінари;

- традиційні (тематичні) семінари;

- підсумовуючі семінари (повторення і систематизації знань, міжпредметні семінари та ін.);

- спецсемінари.

Просемінар проводиться зі студентами-першокурсниками з метою їх адаптації до лекційно-семінарської форми навчання у виші. Головним завданням просемінарських занять є формування у студентів умінь працювати з

підручниками, першоджерелами, виконувати реферативні дослідження, готувати тези, доповіді та наукові виступи. Тобто, просемінари є своєрідними практикумами для підготовки першокурсників до навчально-пізнавальної діяльності на лекціях, та до самостійної роботи.

При підготовці до перших семінарів викладачеві бажано продемонструвати види записів, використання яких допоможе їм приймати участь у обговоренні конкретних проблем: виписки, цитати, план виступу, тези; конспект; надати інформації. Про навчально-методичний комплекс з дисципліни, забезпечити доступ до електронних джерел інформації.

Як різновид просемінару можна іноді використати семінар- коментоване читання. Такий семінар ефективний, коли студентам демонструють методику опрацювання певної наукової роботи (монографії, наукової статті, дипломної роботи чи курсового дослідження) Основне завдання коментованого читання полягає у формуванні вміння аналізувати і правильно тлумачити науковий текст. На перших просемінарах студентам слід запропонувати рекомендації, які оптимізують їх самостійну роботу і підвищують ефективність інтелектуальної праці.

Просемінари мають передувати власне семінарам, відігравати вступну, підготовчу роль. Вони передбачають аудиторну роботу студентів під керівництвом педагога, спрямовану на оволодіння вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах. Головна функція просемінарів — оволодіння технологією, методикою і технікою роботи на власне семінарах з урахуванням дисципліни. Просемінари зазвичай проводять на початку вивчення навчального курсу, програмою якого передбачена певна кількість годин на семінарські заняття.

Традиційний (тематичний) семінар орієнтований на обговорення групи проблем, які вивчались студентами самостійно або опрацьовувалися на лекції. Серед тематичних семінарів найчастіше використовуються такі різновиди:

- семінар-бесіда (обговорення заздалегідь підготовлених студентами доповідей, рефератів, творчих робіт);

- семінар-дискусія;
- семінар-конференція;
- семінар-круглий стіл;

Іноді студентів залучають до участі в *спецсемінарах*. Це спеціально організоване спілкування дослідників-початківців з провідними фахівцями в певній науковій галузі чи професійній сфері. Спецсемінар найчастіше набуває характеру залучення студентів до наукової школи, привчає студентів до науково-професійної творчості.

Можлива й інша класифікація семінарських занять.

Таблиця 1

Види семінарських занять

Вид семінару	Коротка характеристика
Семінари-бесіди	<ul style="list-style-type: none"> - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення); - дискусія як вищий рівень евристичної бесіди; - «круглий стіл», форум, дебати, симпозіум (базуються на обміні думками між усіма учасниками; - розгляду питань у вигляді невеликих доповідей студентів та подальшого обговорення учасниками семінару
Наукові семінари	<ul style="list-style-type: none"> - характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактичні цілі і завдання цього заняття реалізуються шляхом заслуховування і широкого аналізу звітів студентів про проведену науково-пошукову роботу; - проводяться у формі наукових конференцій; на них студенти виступають з доповідями, у яких висвітлюють

	результати виконаної ними науково-пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо
З використанням ігрових ситуацій	<ul style="list-style-type: none"> - проводиться у формі пізнавальної гри за типом телевізійних ігор (наприклад: «Що, де, коли?», «Рейтинг», «КВК» та ін.); - ефективним різновидом є рольові ігри, що проводяться у формі наукових конференцій (на них студенти-доповідачі виступають у ролі експертів з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів; є студенти-опоненти; веде конференцію студент-головуючий, який надає слово усім учасникам гри, підводить підсумки після кожної доповіді, організовує обговорення тощо); - різновидом рольових ігор є прес-конференції (прес-секретарь; журналісти)
Міжпредметні семінари	- проводяться одним або різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.

Окремі автори класифікують семінари за такими ознаками.

1. Залежно від складності, об'єму і вимог (підготовчі, власне семінари, міжпредметні).

2. Залежно від мети: повторення і систематизації знань; вивчення нового матеріалу, комбіновані.

3. За формою проведення: семінар-бесіда, семінар-обговорення (реферативний), диспут, комбінований, семінар-конференція, дебати, ділові та рольові ігри

Серед власне семінарських занять найпоширенішими є такі види: розгорнута бесіда, доповідь (повідомлення), обговорення рефератів і творчих робіт, коментоване читання, розв'язування задач, диспут, конференція тощо (А. Алексюк, А. Бондар).

Семінар-розгорнута бесіда. На такому семінарі тему поділяють на невеликі за обсягом, але органічно пов'язані між собою питання. Формулюють їх як пізнавальні, проблемні завдання. Виконання одного завдання є основою для виконання наступного. Це дає змогу залучити до обговорення максимум студентів. Доцільно заохочувати слухачів виступати з уточненнями і доповненнями. Цей вид семінару не передбачає письмових доповідей чи рефератів. Його структура: організація групи — вступне слово викладача — власне бесіда — підведення підсумків заняття.

Семінар-доповідь (повідомлення). Такий семінар потребує ґрунтовної підготовки, використання багатьох джерел. Інколи заздалегідь доцільно провести дослід, спостереження, обробити числовий матеріал. Доповідач послідовно викладає свої думки, аргументує їх вагомими фактами, ілюструє переконливими прикладами. Решта студентів уважно його слухають, щоб бути готовими до доповнень, підтверджуючи чи спростовуючи викладене. Цей вид семінару має значні педагогічні можливості, але для їх реалізації необхідна активність студентів. З метою активізації студентів під час таких занять вдаються до системи опонування. Такий семінар часто набуває ознак дискусії.

Обговорення рефератів і творчих письмових робіт. Цей вид семінару за змістом і методикою близький до семінару-повіді, передбачає взаєморецензування письмових робіт, ознайомлення з роботами і рецензіями на них, відбір кращих для обговорення на заняттях.

Коментоване читання. Як самостійне семінарське заняття його практикують рідко. Ефективне воно за необхідності опрацювати певну наукову роботу. Основне завдання коментованого читання полягає у формуванні в студентів уміння аналізувати і правильно тлумачити науковий текст.

Семінар-розв'язування задачі. Доцільний такий семінар після засвоєння матеріалу з теми чи розділу курсу. Для цього підбирають такі задачі, щоб можна було на конкретних прикладах розкрити органічний зв'язок науки з життям, активізувати пізнавальну діяльність студентів, розвинути у них навички користування довідковою літературою, документацією, даними

періодичної преси.

Семінар-диспут (дискусія). Добре продумане його організування захоплює студентів, пробуджує інтерес до предмета, сприяє глибокому засвоєнню навчальної інформації, виховує принциповість, розвиває логічне мислення і мовленнєву діяльність. Він передбачає чітко, конкретно сформульовану тему і залучення до роботи всієї групи. Перелік питань має містити явні і приховані суперечності. Це спонукає мислити, сперечатися, доводити свою точку зору. За своєю структурою семінар-диспут містить вступне слово, власне дискусію і підбиття підсумків.

Семінар-конференція. Це найскладніший вид семінару. Викладач наперед визначає тему, мету і завдання семінару, формулює основні і додаткові запитання, розподіляє їх між студентами з урахуванням індивідуальних можливостей, добирає літературу, заохочує студентів до пошукових матеріалів з теми, проводить групові й індивідуальні консультації. Під час підготовки до такого семінару використовують спостереження, матеріали екскурсій, результати досліджень, додаткову літературу тощо. Доцільним є запрошення фахівців з проблеми, що обговорюється. Під час заняття одні студенти виступають із доповідним й та повідомленнями, а інші доповнюють їх виступи, ставлять запитання, беруть участь у дискусії. Викладач спрямовує обговорення доповідей проблемними запитаннями, залучає до обміну думок, дискусії.

Семінар-прес-конференція. Кілька студентів готують доповіді з питань, передбачених планом семінару. Після виступу доповідачеві ставлять запитання, як це має місце ті семінарі-конференції.

Семінар-«мозковий штурм». Його мета — зініціювати максимум ідей для розв'язання проблеми. Успіх такого семінару залежить від дотримання певних умов: недопущення критики суджень, пропозицій, тез у момент генерування ідей; стимулювання генерування великої кількості ідей за короткий проміжок часу («ланцюгова реакція»); чітка, зрозуміла всім постановка задачі.

Інноваційний семінар (проблемний) — складна форма організації

спільної діяльності студентів, викладачів, спеціалістів із застосуванням системного аналізу, технології групового розв'язання проблем, різник технік мислення.

Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу у виші особливе місце належить навчальній **дидактичній грі**, яка являє собою цілеспрямовану організацію навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста та виконує такі функції:

- спонукальну (викликає інтерес);
- комунікативну (засвоєння елементів культури спілкування);
- самореалізації (кожен студент реалізує свої можливості);
- розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей);
- розважальну (отримують задоволення);
- діагностичну (виявлення прогалин у знаннях);
- корекційну (внесення позитивних змін у структуру особистості майбутніх фахівців).

У процесі навчання застосовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові, діловий театр та інші.

Ефективним методом колективного обговорення є **мозковий штурм** — пошук рішень у процесі спільного висловлення думок.

Методика проведення цього виду активної роботи полягає в такому.

1. Викладач ставить завдання і розповідає про правила його виконання. Мета «штурму» — запропонувати найбільшу кількість варіантів виконання завдання.

2. Згруповані учасники «мозкового штурму» розвивають ідеї, відбирають ті, які допомагають знайти відповіді, знаходять спільне рішення.

3. Ведучий, як правило викладач, підбиває підсумки дискусії.

Термін **«інтерактивне навчання»** означає певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктом навчального процесу і навчальним середовищем. В. Гузеєв розрізняє три *порядки інформаційної взаємодії*:

- інтраактивний, коли інформаційні потоки відбуваються всередині студента, а потім переносяться у навчальне середовище (створюється при самостійній навчальній діяльності студентів);
- екстраактивний, коли інформаційні потоки спрямовані від навчального середовища до студента (навчальна лекція);
- інтерактивний, коли між студентом і навчальним середовищем налагоджується діалог.

Діалог — це співробітництво учасників навчального процесу, з одного боку — різних груп студентів, з другого — студентів і викладача з метою спільного пошуку рішення. Тому воно направлено на пошук спільних знаменників, розширення і можливу зміну власного погляду, відвертість у взаємовідносинах. Як доводять дослідження, групові дискусії сприяють засвоєнню 50 % матеріалу.

Дискусії — це словесний обмін ідеями, думками з будь-якої теми. Корисні тим, що дають можливість активізувати розумову діяльність студентів, уміння висловлювати власні думки, використовувати набуті знання.

Важливе значення має підготовка до семінарського заняття. Окремі автори пропонують такий **алгоритм підготовки до семінарського заняття**:

- 1) проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;
- 2) опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню семінарського заняття;
- 3) намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;
- 4) запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення семінарського заняття, зверніться за консультацією до викладача-методиста чи викладача кафедри педагогіки;
- 5) складіть розгорнутий план-конспект проведення семінарського

заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність студентів.

Залежно від типу **структура семінару** може бути різною. Наведемо приклади структур семінару.

Структура 1.

1. Повідомити тему і план семінару.
2. Запропонувати для самостійного вивчення основну і додаткову літературу.
3. Надати усні чи письмові (у вигляді «Методичних рекомендацій») поради щодо підготовки до семінарів.
4. Надати студентам індивідуальні завдання та за необхідності провести консультацію з теми семінару.

Таблиця 2

Структура 2

Етапи семінару	Зміст і характеристика етапу
Організаційна частина	Мета — мобілізувати студентів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття. Етап містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття (можливе коротке фронтальне опитування, короткий тест і т.п.)
Мотивація та стимулювання навчальної діяльності	Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань семінару. Мотивація сприяє чіткому усвідомленню мети семінару, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача і студентів
Обговорення	Полягає у обговоренні і керуванні процесом розгляду

проблем, винесених на семінарське заняття	основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має подбати про поетапне обговорення і розуміння студентами вивченої навчальної інформації
Діагностика правильності засвоєння студентами знань	Полягає у з'ясуванні причин нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короточасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу (за необхідності з використанням комп'ютерної техніки)
Підведення підсумків	Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, якість діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи)
Організація позааудиторної самостійної роботи студентів	Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання, коротку анотацію рекомендованих джерел інформації, пропозиції щодо виконання індивідуальних завдань

Можна також запропонувати дві структурно-логічні схеми дій викладача при проведенні семінарського заняття:

- 1) у разі високого рівня готовності й активності студентів (I-й варіант);
- 2) у разі недостатнього рівня активності студентів (II-й варіант).

Рис. 1. I-й варіант проведення семінарського заняття

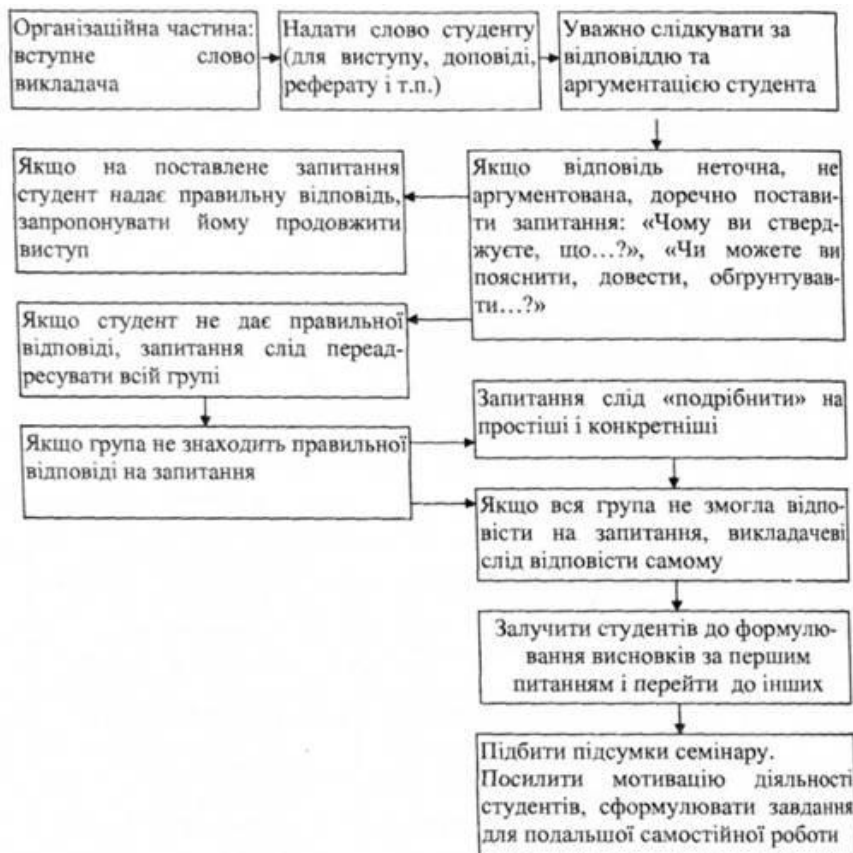

Рис. 2. II-й варіант проведення семінарського заняття

У структуру активного заняття покладено **три основні етапи**. *Перший етап* — коригувальний. На цьому етапі формується навчально-пізнавальна діяльність. При застосуванні групового методу, як правило, групи поділяються на підгрупи (не менше 5 студентів, які обирають керівника). Кожна підгрупа складає завдання, які мають виконувати інші підгрупи. Керівники підгруп перевіряють знання студентів з попередньої теми.

Другий етап — навчальний, на якому за допомогою завдань однієї підгрупи іншій узагальнюються і систематизуються знання з конкретної теми. Керівники підгруп обмінюються підготовленими завданнями за схемою, запропонованою викладачем. Керівник підгрупи розподіляє завдання між її членами. Основна мета заняття — допомогти студентам у засвоєнні навчального матеріалу, з'ясуванні його основного змісту, виправленні помилок, зроблених, ймовірно, під час самостійної роботи над темою. Цей етап сприяє розвитку аналітичного мислення.

На третьому етапі — навчально-контрольному — відбувається рецензування завдань, активна дискусія з аналізу проведеної роботи та підбиття підсумків заняття.

Викладачеві слід знати **основні критерії оцінювання якості** семінарського заняття.

1. Цілеспрямованість — чітке і аргументоване висунення наукової проблеми, намагання поєднати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності.

2. Планування — виокремлення і повідомлення студентам головних питань, пов'язаних з профілюючими дисциплінами, наявність новинок у списку літератури.

3. Організація семінару — уміння розпочинати та підтримувати дискусію, конструктивний аналіз усіх відповідей студентів, оптимальна інформативність і наповненість навчального часу обговоренням проблем.

4. Стиль проведення семінару — пожвавлений, з постановкою актуальних питань, наявність елементів дискусії, або млявий, який не викликає

інтересу.

5. Ставлення викладача до студентів — поважне, урівноважене, толерантне, справедливо вимогливе чи байдуже.

6. Ставлення студентів до заняття — зацікавлене чи байдуже, конструктивно критичне чи негативне.

7. Якість управління групою — викладач швидко встановлює контакт з учасниками семінару, впевнено та вільно тримається, взаємодія з групою носить педагогічно доцільний характер та охоплює всіх студентів чи, навпаки, викладач робить багато зауважень, розмовляє на підвищених тонах, спирається в роботі на декількох студентів, а інші залишаються пасивними.

8. Коментарі та висновки викладача — кваліфіковані, доказові, переконливі, чи, навпаки, некваліфіковані, неістотні, не містять у собі змістовних рекомендацій; якість оцінювання навчально-пізнавальної діяльності студентів.

9. Якість організації самостійної позааудиторної роботи студентів і визначення теми наступного заняття та рекомендації щодо підготовки, вивчення основних та додаткових джерел, Інтернет-ресурсів і т.п.

10. Оцінювання знань студентів, коментування, урахування при виставленні підсумкової (чи модульної) оцінки з навчальної дисципліни.

Можна запропонувати і такі **критерії оцінки ефективності семінару**.

1 група. Критерії оцінки змісту:

- відповідність теми програмі;
- якість плану семінарського заняття;
- чіткість постановки теми і мети;
- науковість змісту;
- розкриття взаємодії теорії з практикою;
- професійна орієнтація заняття;
- реалізація внутрушньодисциплінарних та міждисциплінарних зв'язків.

2 група. Критерії оцінки методики:

- загальна логіка побудови заняття;
- активізація мислення студентів;
- використання прийомів закріплення матеріалу;
- ефективність контролю засвоєння матеріалу;
- використання ТЗН, методичної та навчальної літератури, відео презентацій тощо.

3 група. Критерії оцінки організації:

- дотримання норм часу;
- наявність плану семінару;
- відвідуваність і дисципліна;
- рівень підготовки студентів;
- достатність літератури та обладнання;

4 група. Критерії оцінки керівництва діяльністю студентів:

- контроль підготовки студентів до семінару;
- стимулювання до виступів, аналіз виступів;
- управління групою;
- підбиття підсумків, оцінювання;
- постановка завдань на наступний семінар.

Таким чином, підготовка і проведення семінару вимагає дотримання певних вимог:

- чіткість мети і завдань семінару;
- дотримання загальних вимог до проведення семінарського заняття;
- оптимальність структури семінару;
- дотримання алгоритму проведення семінару;
- обґрунтованість форми організації заняття та використаних методів навчання;
- дотримання нормативних вимог до семінару.

Підготовка і проведення семінарів в системі післядипломної освіти нашого університету потребує врахування певних особливостей:

- наявність управлінського досвіду більшості студентів;
- високий рівень професійної мотивації;
- відсутність теоретичної підготовки з окремих аспектів управлінської діяльності (аудит, маркетинг, ІКТ тощо).

Отже, потребують подальшого дослідження проблеми удосконалення навчального плану, змісту навчальних дисциплін та методики проведення семінарів для студентів, які мають певний досвід управління навчальними закладами.

Література

1. Гушинець Н. О. Інноваційні форми і методи проведення семінарських занять [Електронний ресурс] / Н. О. Гушинець. — Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/2>. — Назва з екрану.
2. Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. — Харків, 2015. — 100 с.
3. Ягупов В. В. Педагогіка. Навч. посібник / В. В. Ягупов. — К. : Либідь, 2002. — 560 с.

Формування предметно-практичних компетенцій майбутніх менеджерів освіти

Темченко О. В.

Голова асоціації «Наша Європа», президент Міжнародної комісії ЮНЕСКО з проблем освіти в ХХІ столітті Жак Делор сформулював суть моделі сучасної освіченої людини в термінах, на яких ґрунтується освіта, а саме: *навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися бути* [2].

Модель фахівця – це деякий еталон, ідеал працівника, який повинен бути підготовлений у виші та який відповідає сучасним вимогам суспільства.